

AF + TNT = YU

Izšel je drugi, izdatno vzhajani ponatis knjige o stripu Alan Ford, ki je združil tisto, kar se združiti ne da: sprte jugoslovanske narode (in narodnosti)

Piše: Zoran Smiljanić

Ljubitelj Alana Forda vemo, kako strašansko zabaven in odštekan strip je to. Ni dvoma, kot bi rekel Borut Pahor. Plebiscitarno se strinjamo, da gre za enega najboljših, vrhunskih, legendarnih, brezčasnih in oh in sploh stripov. Kot iz rokava znamo stresti nekaj priljubljenih dialogov, prizorov ali ponarodelih Grunfovih gesel. Toda če bi nas kdo vprašal, zakaj nam je Alan Ford (v nadaljevanju AF) tako zelo sedel v kolektivno srce, e, tu bi se nam pa že zataknilo. Malce bi bajali o satiri, pa črnem humorju, pa dobrih likih, pa kako zelo zabavno da je vse skupaj ... A nekaj pridevnikov in citatov pač ne pojasni fenomena AF. Prisegamo nanj, svojo identiteto, pripadnost, mladost in vero smo položili na njegov oltar, ne znamo pa odgovoriti na preprosto vprašanje, zakaj nam je tako zelo všeč. Ko misliš, da vse veš, nič ne veš. No, na srečo imamo zdaj pri roki knjigo Lazarja Džamića, strokovnjaka za trženje, novinarja, predavatelja, kolumnista in še marsikaj, ki je analitično, poglobljeno, kulturološko, celostno, osebno in humorno zagrizel v misterij Alana Forda. In nam razložil vse tisto, kar smo mislili, da obvladamo, pa o tem v resnici nismo imeli pojma.

Kaj novega torej ponuja druga, dopoljena izdaja knjige, ki smo jo v slovenskem prevodu prvič dobili že leta 2015, v srbščini pa je doživela že ponarodelih pet ponatisov?

Prvič to, da sploh obstaja, saj je prva naklada v slovenščini že zdavnaj pošla.

Drugič, neprimerno boljše, izvirno nalogovnico. Prva izdaja založbe Maska se je dičila z grafično rešitvijo, na kateri je sveženj šestih palic dinamita, ki ga bo vsak čas razneslo, kar je sicer posrečena metafora za Jugoslavijo, a kje je tu AF? V letošnjem ponatisu niso izumljali tople vode, ampak so lepo uporabili staro, edino zveličavno rešitev iz srbske izdaje, na kateri je Broj Jedan v grbu SFRJ. Starec v maniri strica Sama s prstom kaže na gledalca in mu nekaj ježno govori, zdi se, kot da ga v imenu Juge opozarja na patriotične dolžnosti (*»Tudi ti si odgovoren za usodo te države ...«*). A ker te države že dolgo ni več, je verjetneje, da ga napizdeva v stilu: *»Tudi ti si odgovoren za propad te države!«*

Tretjič, objava celotne, 48-stranske »prepovedane«, »mitske«, »kultne« epizode *Bunker*, kjer Grupa TNT obišče Tita in Jovanko, ki je bila objavljena leta 1989 v Mladini. Okoli stripa, ki sta ga zasnovala urednik Ivo Štandeker in hrvaški avtor stripov Andrej Flumiani, so se začele spletati vse bolj fantastične teorije zarote in urbane legende. Džamić je zavihal rokave, poiskal preživele soudeležence v komplotu, jih temeljito zaslišal in enkrat za vselej rešil skrivnost famozne »izgubljene epizode«. O genezi tega stripa se je izpovedal takratni Mladinin glavni urednik Robert Botteri, spregovoril je celo risar in scenarist Flumiani, čeprav je resno bolan in je v bolnišnici.

Četrtrič, intervju z režiserjem Slobodanom Šijanom o vplivu AF na njegova filma *Kdo neki*

tam poje (1980) in še posebej *Maratonci tečejo častni krog* (1982). Tudi do Šijana je vodila vijugava, skoraj leto dni dolga pot, poleg tega pa gre za samosvojega sogovornika, ki mu ni preveč mar za medijski bonton. Za ilustracijo si oglejmo delček dialoga med Džamićem in Šijanom.

Šijan: *»Nočem se analizirati kot filmski kritik. Lahko pa govorim o konkretnih zadevah.«*

Džamić: *»Povejte primer.«*

Šijan: *»Nisem jaz tisti, ki naj bi postavil vprašanje.«*

In petič, avtorjeva velika želja, da bi v zadnjo verzijo knjige kot dragulj v kroni vključil še intervju z Maxom Bunkerjem (pravo ime je Luchiano Secchi), je ostala neuresničena. Čeprav mu je s tvorcem in scenaristom AF uspelo vzpostaviti stik, kljub vložnemu trudu pogovora ni bilo. *»Bunker, kot je videti, nerad govori o Alanu Fordu. Ne vem, zakaj,«* se je vdal Džamić. Kot v odmev in skoraj alanfordovski posmeh pa se je letos spomladi v hrvaških kioskih pojavila knjižica *Halo Bing: intervju s Maxom Bunkerom*, v kateri je hrvaškemu založniku Ivanu Sršenu (nikoli slišal) uspelo, da ga je 80-letni Bunker sprejel v svojem studiu v Milanu in spregovoril o svojem stripu. A poznavalci menijo, da ne gre za kakšen pomemben donesek k mitologiji AF in da je ostareli Bunker bolj klatil neumnosti.

No, čeprav se je dragulj iz krone odkotalil nekam v temo, ima *Cvetličarna ...* v svoji malhi še zmeraj vrhano mero dobrot. Knjiga se ubada predvsem s fenomenom popularnosti AF v naši nekdanji državi in njenih naslednicah. Jugoslavija je bila ena in edina država na vsem svetu, kjer se je strip tako zelo prijel, še bolj kot v rodni Italiji. Kako to, da je AF postal tak *»kulturni artefakt, tako globoko vtkan v tkivo družbe? Kako mu je uspelo, da se je dotaknil nečesa v globinah našega tlačitelskega (in tlačenega) balkanskega bitja?«* se sprašuje Džamić in nadaljuje: *»AF se je pri nas iz fenomena prelevil v simbol. Fenomen se meri z nepričakovano priljubljenostjo, ki pa čez čas pade v pozabo, simbol pa fenomen presega: označuje nekaj večjega, kompleksnejšega, zastopa višjo, superiornojšo realnost. Simbol je velika obljuba, gigantska metafora.«* In ni časovno omejena ... AF je zdaj del *»našega kulturnega tkiva – našega simbolnega genoma«*, tako, kot so to Cankar, Prešeren in Plečnik (Džamić tu sicer navaja neka druga imena, a bodimo za hip lokalpatrioti). Kako se je zgodila *»alkemična transmutacija tujega kulturnega v nacionalno nasledstvo dežele, ki je le prejemnica? Zakaj s(m)o Jugoslavlani tako vzljubili in posvojili Alana Forda?«* Avtor je iz svoje *»nacionalno-semiotične bisage«* izbrskal šest poglobitvenih razlogov.

Prvič, Bunker je pri zasnovi AF črpal iz poznorenesančne umetniške forme, imenovane *commedia dell'arte*, italijanske gledališke zvrsti, ki temelji na improvizaciji pogosto maskiranih arhetipskih likov, katerih značajske lastnosti poganjajo dogajanje. *»In ta*

Knjiga:

**Lazar Džamić:
Cvetličarna v
Hiši cvetja**

**Kako smo posvojili in
živeli Alana Forda**

Prevod: **Branko Gradišnik**

Založba: ***cf., 2019**

Cena: **20 evrov**

Lazar Džamić Cvetličarna v Hiši cvetja

PREVOD Branko Gradišnik

Naslovnica knjige, na kateri Broj Jedan v grbu SFRJ v maniri strica Sama gledalca opozarja na njegove patriotične dolžnosti: »Tudi ti si odgovoren za usodo te države ...«. A ker te države že dolgo ni več, je verjetneje, da ga napizdeva v stilu: »Tudi ti si odgovoren za propad te države!«

forma je v naših krajih še vedno zelo živa in zdrava,« pravi Džamić.

Drugič, »nađrealna burka, ki je prevladujoča atmosfera AF, je naš življenjski slog«.

Tretjič, »AF je satirična kritika kapitalizma, pa tudi kateregakoli drugega skorumpiranega in nekompetentnega režima«. Kot na primer socializma, ki smo ga takrat živeli.

Četrtrič, »heroji AF so nepoboljšljivi diletantje, ujeti v ekvivalent disfunkcionalne družine in države, so nam podobni. Niso vedeli, kaj počnejo, a so vseeno nekako izplaval«. Kot mi.

Petič, nesmrtni prevod Nenada Brixjja, »tretjega avtorja AF«.

In zadnjič, Magnusova risba, ki »inovativno balansira med realizmom in karikaturo, kjer je odkrivala dotlej neuzrte načine prikazovanja sramu, zbežnosti, besa, arogance, neumnosti in drugih čustvenih stanj ... Skratka, ta strip je našel pot v naša srca zaradi svoje avtentične inovativnosti, enkratnega glasu in interesantne sinhroniziranosti s političnim, kulturnim in zgodovinskim miljejem nekdanje Jugoslavije.«

Džamić vse te točke v posameznih poglavjih natančno secira, analizira, raziskuje, primerja in zaključuje. Vsako poglavje je zanimivo in drugačno, pri vsakem imamo občutek, da smo vse to že nekako vedeli, pa nismo znali muksniti. Pisec prepoznava naše misli in jih z naravnost nesramno pronicljivostjo formulira in zapiše na papir. Pri tem pa ni vzvišen, nadut, ne predava *ex cathedra* (češ,

poglejte, koliko vem), pač pa se ves čas obnaša, kot da je le enakopravni udeleženec družbe, ki sedi za mizo in se ob kozarčku rujnega pomenkuje o AF. V pogovor vpleta bralca in upošteva njegova namišljena vprašanja, pripombe in mnenja. To bralcu daje občutek, da ni le konzument, pač pa soustvarjalec te knjige. Zvito, ni kaj.

Skrbno premišljena je tudi njena struktura: čeprav gre pretežno za teoretično delo, se dela, kot da to ni. Še preden bi bralci utegnili zازهati in spričo zajetne porcije teorije odložiti knjigo, pisec analitične pasuse na ravno pravih mestih prekinja s krepko napisanimi vprašanji v stripovskem fonu, različnimi grafičnimi intervencijami in bogatim slikovnim gradivom. Med vizualijami še posebej izstopa premišljena izbira sličic ali pa kar celotnih strani iz stripa, ki se tesno prilagajo temi, ki jo pisec trenutno obravnava. Tako bralci mimogrede pozabimo, da beremo teoretično knjigo, in začnemo uživati v stripu. In ko tega zmanjka, se še bolj vneto posvetimo besedilu, ki nam lepo pojasni pomen tega, kar smo ravnokar prebrali. Ja, tako se delajo sodobne teoretične knjige.

Svoje recenzije zavoljo uravnoteženosti vedno rad zabelim s kakšno kritiko, pomankljivostjo, slabostjo ... a tu jih preprosto nisem našel oziroma niso vredne omembe. Sem pa zasledil, da je cenjeni recenzent Iztok Sitar v nekem intervjuju v Večeru leta 2016 ob

izidu prve izdaje odločno pribil, da je Džamić s svojo primerjavo med AF in Jugoslavijo povsem usekal mimo, saj Magnus & Bunker nista imela v mislih Juge, ko sta kreirala AF. No, če natančno preberemo poglavje Satirična kritika kapitalizma (in komunizma), se Džamić dobro zaveda, da avtorja nista ustvarjala z mislijo na nekdanjo državo in njenega predsednika: »Da me ne bi obtožili, češ da tendenciozno pretiravam na ljubo golega učinka, moram ponoviti: Grupa TNT kot simbol ni spominjala le na bivšo Jugo, temveč na vse nekompetentne organizacije (države, podjetja, ustanove ...) v zgodovini.« Vzporednice med TNT in SFRJ so številne, zanimive in v oči bijoče: frapantna podobnost med Titom in Brojem Jedan; famozna črna knjižica v lasti Broja Jedan, polna kompromitirajočih podatkov o vsem in vsakomer, je popolna metafora za delovanje Udbe; liki, ki posebejajo socialistične arhetipe (Šef predstavlja tipičnega partijskega aparatčika, Bob Rock je utelešenje proletariata, Jeremija je ekvivalent zabušantom, ki so večno na bolniški, Grunf pa simbolizira popoldanske mojstre diletante, ki po šilhtu vedno nekaj šraufajo ...); naravno stanje Juge in Grupe TNT je »stanje permanentnega kaosa in razdraženosti«, obe tvorbi sta le Potemkinova vas, kulisa, iluzija, ki temelji na kultu osebnosti, laži in sprenevedanju. »Eno se misli, drugo se počne, tretje pa govori.«

In navsezadnje, avtor je našel »karmično simetrijo« med AF in rajnko Jugoslavijo, ki jo je poudaril tudi v naslovu knjige: zatočišče Grupe TNT je bila Cvetličarna, zadnje počivališče našega »resničnega Broja Jedan, Josipa Broza – Tita,« pa je Hiša cvetja v Beogradu. Obe »hiši cvetja sta simbola pretvarjanja, diskrepance med resničnostjo in željo, izjalovljeni mi upi in disfunkcionalnostjo. Oboje je zgolj fasada, zadaj pa se skriva nekaj povsem drugega«. In če vzamemo v poštev še fantastično popularnost AF v ex-Jugi, je povezanost med obema na dlani, pa čeprav ni bila hotena, naklepna ali zavestna. Zato Sitarjeva kritika ne zdrži.

In še nekaj kadrovskih »karmičnih simetrij«: knjigo je polnokrvno prevedel Branko Gradišnik, ki je odgovoren tudi za slovenski prevod vseh 51 števil AF, izvrstno spremno besedo je prispeval profesor Mitja Velikonja, ki študentom kulturologije pogosto predava o pomenu AF, urednica pa je Amelia Kraigher, ki je zapakirala že prvo izdajo leta 2015, le da pri drugi založbi. Če k temu dodamo še nedavno zaključeno razstavo v Narodni galeriji, na katero se Džamić s svojo knjigo simbolično navezuje, dobimo zarotniško celico fanatikov Alana Forda, locirano v Sloveniji, ki se vse bolj širi in krepi polje delovanja ...

Quentin Tarantino je dejal, da zadnje čase bolj uživa v branju o filmih (npr. recenzij Pauline Kael ali Andrewa Sarris) kot pa v gledanju teh. Nekaj podobnega velja za Džamićevo knjigo. Po svoje je bolj vredna branja od stripa, o katerem govori. ×